

การรักษาอาชีพเกษตรของชุมชนที่อยู่ในสภาพแวดล้อมอุตสาหกรรม
โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

**Patters for Preserving Agricultural Occupations in Communities That Exist
Within the Industrialized Environment, Using the Philosophy of Sufficiency
Economy**

วีรียิตา อรชร (Veesita Orachorn)¹

ชนิสรา แก้วสุวรรณค์ (Chanissara Kaewsawan)²

บรรพต วิรุณราช (Banpot Viroonratch)³

¹นิสิตหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการสาธารณะ

Ph.D., Candidate, Doctor of Philosophy Program in Public Enterprise Management

²ดร., ³รองศาสตราจารย์ ดร., ประจำวิทยาลัยพาณิชยศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Dr., Assoc. Prof. Dr., Graduate School of Commerce, Burapha University

E-mail: veesita@gmail.com

Received: 8 June 2020

Revised: 25 June 2020

Accepted: 30 June 2020

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางของการพัฒนาอาชีพการเกษตรแบบครบ Value chain ของชุมชนที่อยู่ในสภาพแวดล้อมอุตสาหกรรม: กรณีศึกษาตำบลหนองรี อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี โดยได้ออกแบบงานวิจัยและวิธีการวิจัย (Research design and method) เป็นวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ผลการวิจัย พบว่า

สรุประบบ Value chain เพื่อขยายแนวคิดไปยังชุมชนอุตสาหกรรม ได้ดังนี้ 1) กิจกรรมต้นน้ำ ได้แก่ 1.1) กำหนดพื้นที่ชุมชนที่จะทำการศึกษาวิจัย โดยการศึกษาศักยภาพของพื้นที่ และการพัฒนาต่อยอด 1.2) สืบค้นหาผู้ที่สนใจเข้าร่วมดำเนินกิจกรรม 1.3) ฝึกอบรมให้ความรู้ 1.4) กำหนดกิจกรรมการดำเนินงาน 1.5) กำหนดกติกา คุณภาพมาตรฐาน ในการผลิตและจำหน่าย 1.6) กำหนดชนิด และราคาสินค้าที่จะผลิต และจำหน่าย 1.7) กำหนดแหล่งตลาด วันเวลาและสถานที่ที่จะจำหน่าย 2) กิจกรรมกลางน้ำ ได้แก่ 2.1)

วิรัชิตา อรชร ชนิสรา แก้วสวรรค์ และบรรพต วิรุณราช

เกษตรกรผลิตสินค้าตามกติกาและความต้องการของตลาด ที่ได้ทำการตกลงไว้ 2.2) บรรจุปริมาณสินค้า และตั้งราคาสินค้าเป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งชุมชน 2.3) ออกแบบตราสินค้าให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน โดยใช้ชื่อ “รักษ์เกษตรหนองรี” 2.4) พัฒนาบรรจุภัณฑ์ และเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสินค้าแต่ละชนิด 2.5) บันทึกผลการปลูกพืช ผลิตและจำหน่ายสินค้า 2.6) จัดทำบัญชีครัวเรือน (รายรับ-รายจ่าย) 3) กิจกรรมปลายน้ำ ได้แก่ 3.1) นำสินค้าไปจำหน่ายที่บริษัทต่างๆ ตามปฏิทินการจำหน่ายสินค้า โดยฝ่าย CSR ของนิคมอุตสาหกรรมอมตะฯ เป็นผู้กำหนด และปัจจุบันยังทำการขายอย่างต่อเนื่อง 3.2) รับคำแนะนำจากลูกค้าในด้านปริมาณ คุณภาพ และรสชาติ มาทำการปรับปรุงและพัฒนาสินค้า 3.3) ผู้แทนชุมชนมีส่วนร่วมในการประชุมแสดงความคิดเห็น นำเสนอปัญหาอุปสรรค และหาวิธีการแก้ไข 3.4) มีการเพิ่มช่องทางการสั่งซื้อสินค้าตามความต้องการของลูกค้า 3.5) มีการประกาศเพื่อสร้างการรับรู้ เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ การดำเนินกิจกรรม และการจำหน่ายสินค้าของชุมชน ให้เป็นที่รู้จัก

คำสำคัญ: การรักษาอาชีพเกษตรกร, ชุมชน, เศรษฐกิจพอเพียง, สภาพแวดล้อมอุตสาหกรรม

Abstract

This research project aims to present a guideline for agricultural occupation development that integrates the entire value chain of communities that exist within the industrialized environment: a case study of Nong Ri Subdistrict, Mueang Chon Buri District, Chon Buri Province. The authors design the research and methodology of this project as an action research project. The result reveals that.

Summary of the Value Chain System, for further expanding the concept to the industrialized communities, as follows. 1) Upstream activities are, including: 1.1) determining the communities for the research, by studying the communities' potential and further improvement. 1.2) surveying potential participants for activities. 1.3) training and educating those participants. 1.4) determining the activities and operations. 1.5) determining the regulations and quality standards for production and distribution. 1.6) determining the types and prices of products to produce and distribute. 1.7) determining the market, the date, time, and place of distribution. 2.2) Mid-stream activities are, including: 2.1) agriculturalists produce the products as per the regulations and the market's demands that have been previously agreed upon. 2.2) determining the products' quantities and prices under the same standard used by the entire community. 2.3) designing a unique logo of the community, under the brand name “*Ruk Kaset Nong Ri*” . 2.4) designing and choosing the right packaging for each type of product. 2.5) recording the results of farming, production, and distribution. 2.6) preparing the household account (income-expense). 3) Downstream activities are, including: 3.1) bringing products to distribute at various companies, in accordance with the distribution calendar made by the CSR Department of Amata Industrial Estate; whereas participants still

continuously distribute their products through this method. 3.2) acquiring customers' recommendation, in terms of the products' quantity, quality, and taste, in order to further improve and develop the products. 3.3) community leaders participate in the meeting where participants present their opinions, obstacles, and solutions. 3.4) adding more channels for ordering that match customers' demands. 3.5) creating the awareness of the community's activities and products by conducting public relations activities.

Keywords: Patters for preserving agricultural occupations, Communities, The philosophy of sufficiency economy, The industrialized environment

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มูลนิธิชัยพัฒนา (The Chaipattana Foundation) เป็นมูลนิธิซึ่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) ได้มีพระราชดำริให้จัดตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และ โครงการพัฒนาอื่นๆ เพื่อช่วยเหลือประชาชนในด้านเศรษฐกิจ และสังคม ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยทรงดำรงตำแหน่งเป็นนายกกิตติมศักดิ์ และทรงกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นองค์ประธาน เพื่อสนับสนุนช่วยเหลือประชาชนในลักษณะของการดำเนินงานพัฒนาต่างๆ ในกรณีที่ต้องถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขของกฎเกณฑ์ ระเบียบ หรืองบประมาณที่ระบบราชการไม่สามารถดำเนินการได้ทันที จนเป็นเหตุให้การแก้ไข ปัญหาไม่สอดคล้อง หรือพันกับสถานการณ์ที่จำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องกระทำโดยเร็ว การที่มูลนิธิชัยพัฒนา เข้ามาดำเนินการเช่นนี้ ส่งผลให้ประชาชนได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง รวดเร็วฉับพลัน โดยไม่ต้องคอยอยู่ภายใต้ข้อจำกัดใดๆ ทั้งสิ้น อาจกล่าวได้ว่าการดำเนินงานของมูลนิธิชัยพัฒนาเป็นการช่วยให้กระบวนการพัฒนา เกิดความสมบูรณ์ขึ้น (ลลิต ถนอมสิงห์, 2553)

มูลนิธิชัยพัฒนาได้มอบหมายให้ผู้นำการพัฒนาอย่างยั่งยืน รุ่นที่ 1 ศึกษาโครงการการพัฒนา โดยให้ที่ดินของมูลนิธิชัยพัฒนา กลุ่มละ 1 แปลง (ทั้งหมดผู้ฝึกอบรมมี 36 คน แบ่งเป็นกลุ่มๆ ละ 6 คน และ กลุ่มขาดทุนคือกำไร ประกอบด้วย สมาชิก 6 คน) โดยกลุ่มขาดทุนคือกำไร ได้รับที่ดินให้ศึกษาโครงการใน พื้นที่ดิน 54 ไร่ หมู่ 1 ตำบลหนองรี อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ซึ่งตำบลหนองรี เป็นตำบลที่อยู่ชายเขต ระหว่างที่ว่าการอำเภอเมืองชลบุรีกับอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี เดิมหมู่บ้านแห่งนี้เป็นดงทึบมีต้นไม้ที่มีค่า อยู่มากมาย ซึ่งชาวบ้านได้เข้าไปตัดไม้ทำซุง เพื่อใช้ในการปลูกบ้าน และได้พบหนองน้ำ เป็นรูปลักษณะยาวรี มีน้ำขังตลอดปี และเป็นที่พักอาศัยของ เกวียน โค กระบือ เพื่ออาศัยน้ำในหนองนี้อยู่เป็นประจำนานนาม หนองน้ำนี้ว่า “หนองรี” และใช้เป็นชื่อที่ตั้งตำบลว่า “หนองรี” เป็นต้นมา

วีรฉัตร อรรถ ชนิศรา แก้วสวรรค์ และบรรพต วิรุณราช

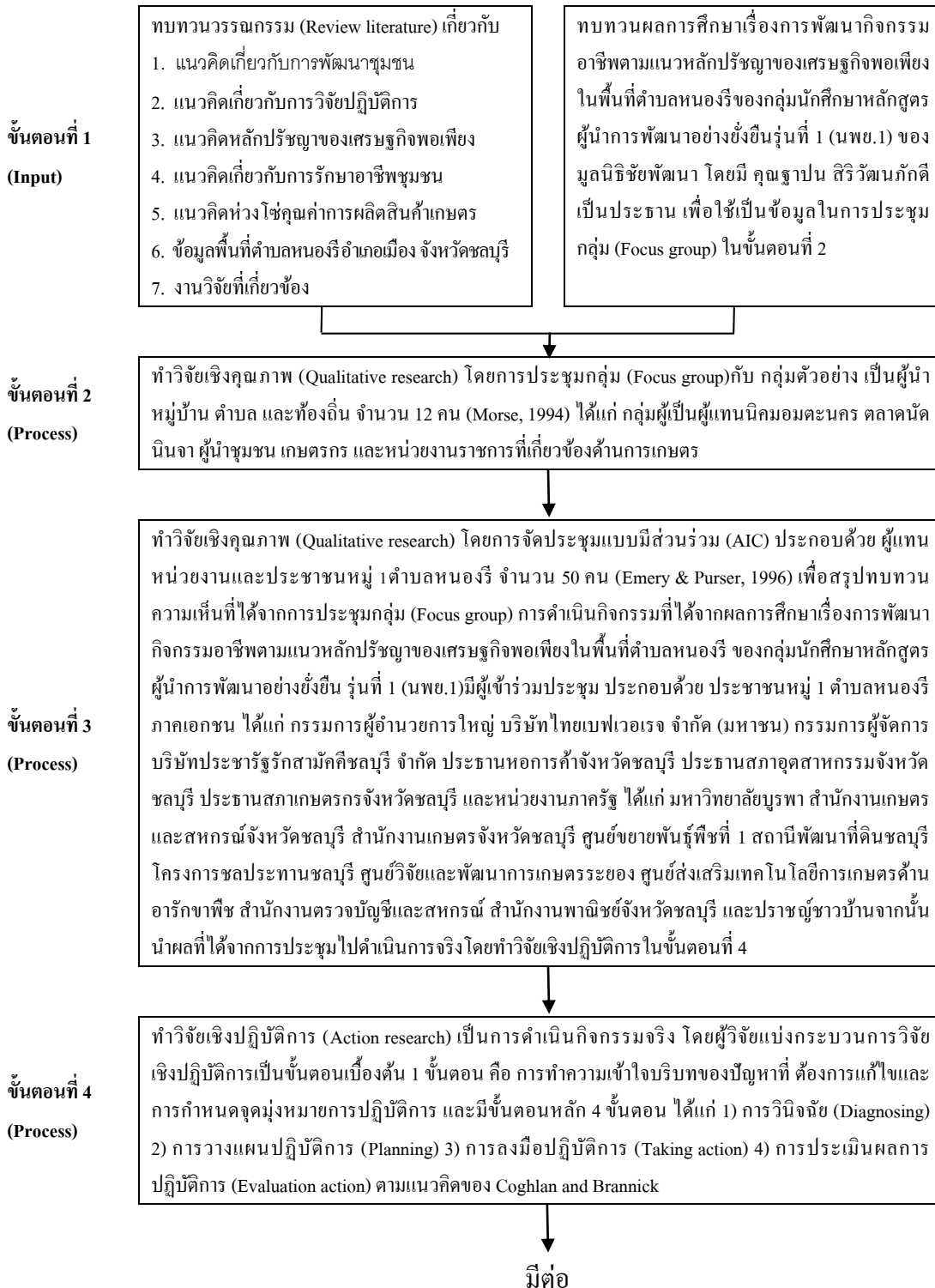
เศรษฐกิจโดยรวมของตำบลหนองรีขึ้นอยู่กับการเกษตรและการประกอบอุตสาหกรรมขนาดเล็ก นอกจากนี้ยังมีอาชีพต่างๆ ที่เสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน เช่น การรวมตัวของกลุ่มต่างๆ เพื่อทำกิจกรรมเสริมสร้างรายได้แก่ประชาชนในตำบลหนองรีส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ สวนมะพร้าว สวนมะม่วงปลูกพืชผักสวนครัวและเลี้ยงสัตว์ เช่น เลี้ยงเป็ดเลี้ยงไก่ แต่ขณะเดียวกันก็มีโรงงานอุตสาหกรรมในเขตตำบลหนองรี มีจำนวนมากส่วนใหญ่เป็นโรงงานขนาดเล็กกระจายอยู่ทั่วไป ได้แก่ โรงงานผลิตเฟอร์นิเจอร์ไม้ โรงงานผลิตมันสำปะหลังอัดเม็ด โรงงานผลิตกล่องกระดาษ โรงงานผลิตอาหารและโรงงานผลิตภัณฑ์จากโลหะเป็นต้น สำหรับในพื้นที่หมู่ 1 ตำบลหนองรี อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ซึ่งเป็นที่ตั้งของมูลนิธิชัยพัฒนา ปัจจุบันพื้นที่โดยรอบมีการปรับเปลี่ยนการใช้พื้นที่ใช้ประโยชน์ จากพื้นที่การเกษตรปรับเปลี่ยนเป็นหมู่บ้านจัดสรร และพื้นที่ให้เช่าทำที่อยู่อาศัย เป็นจำนวนมาก ลูกหลานไม่ทำเกษตรต่อจากบรรพบุรุษ หันไปประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปเสียเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากขาดความรู้และเห็นว่าการทำเกษตรลำบากและมีรายได้น้อย (กลุ่มนักศึกษาหลักสูตรผู้นำการพัฒนาอย่างยั่งยืนรุ่นที่ 1, 2559)

ดังนั้น เมื่อมีภาคอุตสาหกรรมเข้ามาในพื้นที่ทำให้เกิดความเจริญมีคนเข้ามาทำงานมาอยู่อาศัยในพื้นที่มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดชลบุรี มีนิคมอมตะนครที่อยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองจังหวัดชลบุรี ซึ่งใกล้กับพื้นที่ของหมู่ 1 ตำบลหนองรี ที่ได้มีพื้นที่การเกษตรลดลง คนไปทำงานในภาคอุตสาหกรรมขายที่ดิน ย้ายออกจากชุมชน ดังนั้น เพื่อให้การพัฒนาดังกล่าวประสบผลสำเร็จได้อย่างตรงวัตถุประสงค์และเป้าหมาย และเป็นไปตามภูมิเศรษฐกิจและสังคมของชาวตำบลหนองรี และเพื่อให้คนในชุมชนมีการรักษาอาชีพเกษตรเอาไว้ เป็นโอกาสที่จะผลิตสินค้าขายให้กับคนในอมตะนครและขายสินค้าเกษตรในตลาดนัดนิคมอมตะนคร ซึ่งมีกำลังซื้อมาก ทำให้มีรายได้เลี้ยงครอบครัวและมีความเป็นอยู่อย่างมีความสุข ไม่ทิ้งถิ่นฐาน ได้ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้การดำเนินชีวิตในชุมชนเมืองที่มีอุตสาหกรรมล้อมรอบ ในตำบลหนองรี อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการรักษาอาชีพเกษตรของชุมชนที่อยู่ในสภาพแวดล้อมอุตสาหกรรมโดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาตำบลหนองรี อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี

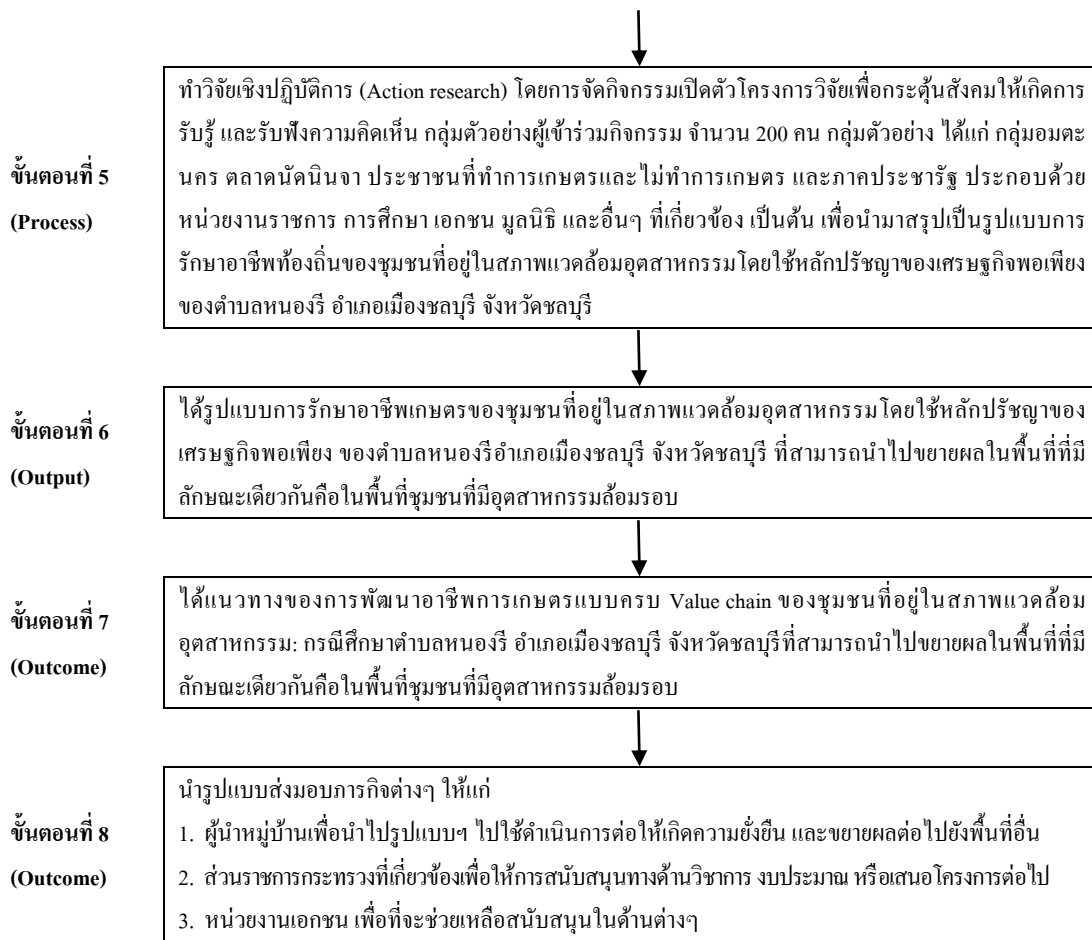
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาอาชีพการเกษตรแบบครบ Value chain ของชุมชนที่อยู่ในสภาพแวดล้อมอุตสาหกรรม: กรณีศึกษาตำบลหนองรี อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี

กระบวนการในการดำเนินการวิจัย



วิธีคิด อรรถ ชนิสรา แก้วสวรรค์ และบรรพต วิรุณราช



ภาพที่ 2 กรอบกระบวนการในการดำเนินการวิจัย

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นกรอบแนวคิดของการวิจัย และอภิปรายผลงานวิจัยในส่วนต่างๆ ได้อย่างมีเหตุผลและสอดคล้องกับการวิจัย โดยมีเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

กระบวนการในการหนุนเสริมให้พื้นที่และกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้นมีพัฒนาการที่ดีขึ้นทั้งในด้านบริบทในการดำเนินชีวิตและวิถีชีวิตของผู้คน โดยมีกระบวนการในการพัฒนาผ่านคนที่อาศัยอยู่ในชุมชน ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม การเรียนรู้ร่วมกันและร่วมกันพัฒนาตามความต้องการของคนในชุมชน โดยอาศัยทรัพยากรและทุนที่มีอยู่ในชุมชน และการหนุนเสริมจากหน่วยงานภาครัฐในลักษณะการมีส่วนร่วมจากภายในและภายนอก ซึ่งหากกระบวนการในการพัฒนามีการจัดการที่ดีย่อมส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของคนที่อยู่ในชุมชนและนำไปสู่ความเจริญด้านกายภาพในเชิงพื้นที่ด้วย (ครรชิต พุทธ โภชา, 2554)

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

องค์การสหประชาชาติประจำประเทศไทย (UN Thailand) ได้เผยแพร่ “เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน” (Sustainable Development Goals: SDGs) ที่ประชาคมโลกตกลงร่วมกันที่จะใช้เป็นกรอบในการดำเนินงานด้านการพัฒนา โดยผู้นำจากประเทศสมาชิกองค์การสหประชาชาติ จำนวน 193 ประเทศ จะลงมติรับรอง เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือ Sustainable Development Goals ในการประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ (United Nations General Assembly: UNGA) วันศุกร์ที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2558 ที่ผ่านมา โดยจะใช้เป็นวาระแห่งการพัฒนาของโลกในอีก 15 ปีข้างหน้า (ค.ศ. 2016-2030) มี 17 เป้าหมาย ดังนี้ 1) ขจัดความยากจน 2) ขจัดความหิวโหย 3) มีสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี 4) การศึกษาที่เท่าเทียม 5) ความเท่าเทียมทางเพศ 6) การจัดการน้ำและสุขาภิบาล 7) พลังงานสะอาดที่ทุกคนเข้าถึงได้ 8) การจ้างงานที่มีคุณค่าและการเติบโตทางเศรษฐกิจ 9) อุตสาหกรรม นวัตกรรม โครงสร้างพื้นฐาน 10) ลดความเหลื่อมล้ำ 11) เมืองและถิ่นฐานมนุษย์อย่างยั่งยืน 12) แผนการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน 13) การรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ 14) การใช้ประโยชน์จากมหาสมุทรและทรัพยากรทางทะเล 15) การใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศทางบก 16) สังคมสงบสุข ยุติธรรม ไม่แบ่งแยก 17) ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2560)

แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) เป็นกระบวนการวิจัยที่มีเป้าหมายที่จะแก้ปัญหา มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงโดยบุคลากรในระบบร่วมกับนักวิจัยเข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบุคลากรในระบบในการพัฒนาตนเองและผู้อื่นให้เหมาะสมกับการดำเนินการ ไม่มีการแยกกลุ่มศึกษา กลุ่มทดลอง แต่เป็นการทดลองปฏิบัติในสถานการณ์ตามธรรมชาติ โดยวิเคราะห์สถานการณ์อย่างลึกซึ้งและเหมาะสม เน้นที่การสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นขั้นตอนและบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องตลอดกระบวนการวิจัย จนเกิดองค์ความรู้ต่างๆ ที่ได้จากระบวนการวิจัยนำมาประมวลเป็นแนวคิด หลักการและสร้างเป็นทฤษฎีได้ (Holloway, 2010)

แนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ หลักปรัชญาในการดำเนินชีวิตที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานแก่พสกนิกรชาวไทย ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญาและความรอบคอบ

วีรภัฏ อรรถ ชนิศรา แก้วสวรรค์ และบรรพต วิภูธรราช

เพื่อให้สมดุลและพร้อมที่จะรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

แนวคิดเกี่ยวกับการรักษาอาชีพชุมชน

รศ. ศรีวิชัยลำพันธ์ (2558) กล่าวถึง การรักษาอาชีพชุมชนหรือเศรษฐกิจชุมชน คือ การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ทั้งด้านเกษตรกรรมอุตสาหกรรมในระดับครัวเรือน ทั้งในด้านการผลิตการบริโภคและการกระจายผลผลิตโดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชน กล่าวคือ ให้คนในชุมชนร่วมคิด (What ?) ร่วมทำ (How ?) ร่วมรับผลประโยชน์ (For whom ?) บนพื้นฐานของความสามารถที่ชุมชนต่างๆ มีอยู่จากการใช้ “ทุนของชุมชน” ทั้งที่เป็นสินค้าทุน (เครื่องมือเครื่องจักรอุปกรณ์การผลิตต่างๆ ฯลฯ ที่มีอยู่หรือสามารถจัดหาได้ตามศักยภาพ) ทุนทางเศรษฐกิจ (ปัจจัยที่สนับสนุนให้การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นไปอย่างสะดวกรวดเร็ว เช่น ที่ดิน แหล่งน้ำ ทรัพยากรธรรมชาติ สภาพภูมิประเทศ และการคมนาคมขนส่ง เป็นต้น) และทุนทางสังคม (วิธีการผลิตภูมิปัญญาท้องถิ่น ศาสนสถาน โรงเรียน สถานีนามัย ฯลฯ)

แนวคิดห่วงโซ่คุณค่าการผลิตสินค้าเกษตร

ห่วงโซ่คุณค่าการผลิตสินค้าเกษตรเป็นอีกหลักการหนึ่งผู้ร่วมดำเนินการจากทุกภาคส่วนทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชนและเกษตรกรในพื้นที่ควรทำความเข้าใจให้ตรงกันเนื่องจากภายใต้ห่วงโซ่คุณค่าการผลิตสินค้าเกษตรมีกระบวนการและขั้นตอนรวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องอยู่เป็นจำนวนมากและการพัฒนาการผลิตสินค้าเกษตรให้มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลต่อทรัพยากรให้มากที่สุดต้องมีการดำเนินการอย่างสอดคล้องกันตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ

โดยทั่วไปทิศทางของสินค้าเกษตรจะเคลื่อนจากต้นน้ำสู่ปลายน้ำโดยต้นน้ำจะเป็นด้านการผลิตจากการจัดหาปัจจัยการผลิตเพื่อทำการผลิตการปลูกเลี้ยงจนได้เป็นผลผลิตออกมาส่งต่อไปที่กลางน้ำเป็นส่วนของการแปรรูปซึ่งต้องจัดหาวัตถุดิบตามความต้องการป้อนสู่กระบวนการแปรรูปให้เป็นสินค้าแต่ละชนิดเพื่อเข้าสู่กลไกปลายน้ำซึ่งเป็นกระบวนการด้านการตลาดสู่ผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ สำหรับทิศทางของผลตอบแทนจะเป็นในทิศทางตรงข้ามกล่าวคือผู้บริโภคจะเป็นต้นทางของผลตอบแทนให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องในห่วงโซ่คุณค่าการผลิตสินค้าเกษตรชนิดนั้นๆ โดยจ่ายผลตอบแทนให้กับพ่อค้า/นักธุรกิจที่เป็นผู้นำเสนอสินค้าและบริการที่ตรงตามความต้องการของผู้บริโภค โดยพ่อค้า/นักธุรกิจจะเลือกซื้อสินค้าที่มีคุณภาพ/มาตรฐานจากแหล่งแปรรูปซึ่งอยู่กลางน้ำตามปริมาณที่ผู้บริโภคต้องการซึ่งเป็นไปตามกลไกตลาดซึ่งหากมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นแหล่งแปรรูปก็จะซื้อผลผลิตทางการเกษตรซึ่งเป็นวัตถุดิบในการแปรรูปมากขึ้นให้เกษตรกรสามารถขายผลผลิตทางการเกษตรได้เพิ่มขึ้น

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการก่อนการดำเนินงานวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 ทำการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) การประชุมกลุ่ม (Focus group) กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 14 คน

ขั้นตอนที่ 3 ทำการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการจัดประชุมแบบมีส่วนร่วม (AIC) กับผู้แทนหน่วยงานและประชาชน

ขั้นตอนที่ 4 ทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research)

ขั้นตอนที่ 5 งานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการจัดประชุมแบบมีส่วนร่วม (AIC) กับกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ 6 ได้ผลผลิต (Output) รูปแบบการรักษาศาชีพเกษตรของชุมชนที่อยู่ในสภาพแวดล้อมอุตสาหกรรมตามแนวหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของตำบลหนองรี อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี ที่สามารถนำไปขยายผลในพื้นที่ที่มีลักษณะเดียวกันคือในพื้นที่ชุมชนที่มีอุตสาหกรรมล้อมรอบ

ขั้นตอนที่ 7 ได้ผลลัพธ์ (Outcome) แนวทางของการพัฒนาอาชีพการเกษตรแบบครบ Value chain ของชุมชนที่อยู่ในสภาพแวดล้อมอุตสาหกรรม: กรณีศึกษาดำบลหนองรี อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี ที่สามารถนำไปขยายผลในพื้นที่ที่มีลักษณะเดียวกันคือในพื้นที่ชุมชนที่มีอุตสาหกรรมล้อมรอบ

ขั้นตอนที่ 8 ได้ผลลัพธ์ (Outcome) นำรูปแบบรูปแบบการรักษาศาชีพเกษตรของชุมชนที่อยู่ในสภาพแวดล้อมอุตสาหกรรมตามแนวหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและแนวทางของการพัฒนาอาชีพการเกษตรท้องถิ่นครบ Value chain ส่งมอบภารกิจต่างๆ ส่งให้ผู้นำหมู่บ้านเพื่อนำไปรูปแบบๆ ไปใช้ดำเนินการต่อให้เกิดความยั่งยืน และขยายผลต่อไปยังพื้นที่อื่นส่งให้ส่วนราชการกระทรวงที่เกี่ยวข้องเพื่อการสนับสนุนทางด้านวิชาการ งบประมาณ หรือเสนอโครงการต่อไป และส่งให้หน่วยงานเอกชน เพื่อให้การช่วยเหลือสนับสนุนในด้านต่างๆ ต่อไป

สรุปผลการวิจัย

ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อนำเสนอแนวทางของการพัฒนาอาชีพการเกษตรแบบครบ Value chain ของชุมชนที่อยู่ในสภาพแวดล้อมอุตสาหกรรม: กรณีศึกษาดำบลหนองรี อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี ผู้วิจัยสรุประบบ Value chain เพื่อขยายแนวคิดไปยังชุมชนอุตสาหกรรม ดังนี้

1. ต้นน้ำ

1.1 กำหนดพื้นที่ชุมชนที่จะทำการศึกษาวิจัย โดยการศึกษาศักยภาพของพื้นที่ และความพร้อมของชุมชนมาพัฒนาต่อยอด

1.2 สำรวจหาผู้ที่สนใจเข้าร่วมดำเนินกิจกรรม

วิธีคิด อรรถ ชนิตรา แก้วสุวรรณ และบรรพต วิรุณราช

- 1.3 ฝึกอบรมให้ความรู้ตามที่เกษตรกรต้องการ
 - 1.3.1 การอบรมเรื่องการขยายพันธุ์พืช พันธุ์ไม้
 - 1.3.2 การอบรมเรื่องการปรับปรุงดิน และการทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ
 - 1.3.3 การอบรมเรื่องการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช
 - 1.3.4 การอบรมเรื่องการจัดทำบัญชีครัวเรือน
 - 1.4 กำหนดกิจกรรมการดำเนินงาน
 - 1.4.1 ขยายพันธุ์พืช พันธุ์ไม้ท้องถิ่น
 - 1.4.2 เพาะปลูกพืช และแปรรูปสินค้า
 - 1.4.3 จำหน่ายสินค้าเกษตรและสินค้าแปรรูป
 - 1.5 กำหนดกติกา คุณภาพมาตรฐาน ในการผลิตและจำหน่าย
 - 1.6 กำหนดชนิด และราคาสินค้าที่จะผลิตและจำหน่าย
 - 1.7 กำหนดแหล่งตลาด วัน เวลา และสถานที่ ที่จะจำหน่ายสินค้าไปวางจำหน่าย
2. กลางน้ำ
 - 2.1 เกษตรกรผลิตสินค้าตามกติกาและความต้องการของตลาด ที่ได้ทำการตกลงไว้
 - 2.1.1 เป็นสินค้าเกษตรที่มีความปลอดภัย ไร้สารพิษ
 - 2.1.2 เป็นสินค้าที่ผลิตขึ้นในชุมชนเท่านั้น ไม่รับสินค้าจากที่อื่นมาขาย
 - 2.1.3 กำหนดผู้แทนเกษตรกรที่จะนำสินค้าเข้าไปจำหน่ายในนามชุมชน
 - 2.2 เกษตรกรบรรจุปริมาณสินค้า และตั้งราคาสินค้าเป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งชุมชน
 - 2.3 เกษตรกรออกแบบตราสินค้าให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน โดยใช้ชื่อ “รักษ์เกษตรหนองรี”
 - 2.4 เกษตรกรพัฒนาบรรจุภัณฑ์ และเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสินค้าแต่ละชนิด
 - 2.5 เกษตรกรบันทึกผลการปลูกพืช ผลิตและจำหน่ายสินค้า
 - 2.6 เกษตรกรจัดทำบัญชีครัวเรือน (รายรับ-รายจ่าย)
 3. ปลายน้ำ
 - 3.1 เกษตรกรนำสินค้าไปจำหน่ายที่บริษัทต่างๆ ตามปฏิทินการจำหน่ายสินค้า โดยฝ่าย CSR ของนิคมอุตสาหกรรมอมตะฯ เป็นผู้กำหนด ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2561 (เก็บข้อมูล 1 ปีจนถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2562) และปัจจุบันยังทำการขายอย่างต่อเนื่อง
 - 3.2 เกษตรกรรับคำแนะนำจากลูกค้าในด้านปริมาณ คุณภาพ และรสชาติ มาทำการปรับปรุงและพัฒนาสินค้าให้ตรงตามความต้องการของลูกค้า
 - 3.3 เกษตรกรผู้แทนชุมชนมีส่วนร่วมในการประชุมแสดงความคิดเห็น นำเสนอปัญหาอุปสรรค และหาวิธีการแก้ไข ในการพัฒนาปรับปรุงตลาดนัดโรงงาน ร่วมทีม CSR ของนิคมอุตสาหกรรมอมตะฯ เพื่อให้มีความเหมาะสม เสมอภาค และให้เกิดความสะดวก กับทั้งผู้ขายและผู้ซื้อ

3.4 เกษตรกรมีการเพิ่มช่องทางการสั่งซื้อสินค้าตามความต้องการของลูกค้า เพื่อรับคำสั่งซื้อล่วงหน้า (Pre order) หรือรับคำสั่งซื้อในโอกาสต่างๆ ผ่านทางโทรศัพท์ ทางไลน์ ทางเฟสบุ๊ค เป็นต้น

3.5 มีการประกาศเพื่อสร้างการรับรู้ เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ การดำเนินกิจกรรม และการจำหน่ายสินค้าของชุมชน ให้เป็นที่รู้จัก และเพื่อเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่นๆ ที่อยู่โดยรอบบริเวณเขตอุตสาหกรรมฯ

สรุปรูปแบบการรักษาอาชีพเกษตรกรของชุมชนที่อยู่ในสภาพแวดล้อมอุตสาหกรรม โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาตำบลหนองรี อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี ได้ดังภาพที่ 3

รายการอ้างอิง

- กลุ่มนักศึกษาหลักสูตรผู้นำการพัฒนาอย่างยั่งยืนรุ่นที่ 1. (2559). วันที่ค้นข้อมูล 13 มกราคม 2563, เข้าถึงได้จาก <https://www.chaipat.or.th/progress-report/899-manager-chai pattana-news/8047-1-1.html>
- ครรชิต พุทธิโกษา. (2554). *คู่มือการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ชเนศ ศรีวิชัยคำพันธ์. (2558). *เศรษฐศาสตร์แรงงาน*. จังหวัดเชียงใหม่: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2560). *ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*. วันที่ค้นข้อมูล 31 มกราคม 2563, เข้าถึงได้จาก https://www.chaipat.or.th/site_content/item/3579-2010-10-08-05-24-39.html
- ลลิต ถนอมสิงห์. (2553). *ความเป็นมามูลนิธิชัยพัฒนา*. วันที่ค้นข้อมูล 13 มกราคม 2563, เข้าถึงได้จาก <https://www.chaipat.or.th/about-the-chai-pattana-foundation/about-us.html>
- Emery, M., & Purser, R. (1996). *The Search Conference: A Powerful Method for Planning Organizational Change and Community Action*. Hoboken, NJ: Jossey-Bass.
- Holloway, I. W. (2010). *Qualitative research in nursing and health care* (3rd ed.). India: Laserwords Privates.
- Morse, J. M. (1994). Designing funded qualitative research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of qualitative research* (pp. 220–235). Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc.